

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

๑. อะไรเป็นฐานและกรณ์ของพยัญชนะวรรค ๑ ในพยัญชนะวรรคเหล่านี้ ตัวไหนเป็นโสมะ ๑ ตัวไหนเป็นอโสมะ ๑
๒. ในพยัญชนะสนธิ อากโหม กับสัญญโค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ๑ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ๑ ยโทยเก, อาจิณฺณเมเวตฺ เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑
๓. มโนคณะ ได้แก่ศัพท์อะไรบ้าง ๑ มีวิธีแจกวิภัติแปลกจาก อ การันต์อื่น ๆ อย่างไร ๑ เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมให้ทำอย่างไร ๑
๔. กิริยาอาชยาตประกอบด้วยเครื่องปรุงเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ จะทราบ กาล บท วชนะ และบุรุษได้ ต้องอาศัยอะไร ๑ ปมชชีสุ, นิเวสเย ประกอบด้วยเครื่องปรุงอะไรบ้าง ๑
๕. ตูนาทิจัจจย คือ บัจจยอะไร ๑ ในที่เช่นไร นิยมแปลงเป็น ย ๑ ในที่เช่นไรต้องแปลง ย เป็นอย่างอื่นต่อไปอีก ๑ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ ๑ อตุถกถา, โภโธ ลงบัจจยอะไร ๑ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑
๖. วิเสสนูปพพท กับวิเสสโนภยบท กัมมชารยสมาส ต่างกันอย่างไร ๑ จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบด้วย ๑ ยถาเวคํ, อุปฺปนฺนพลวโกธา (เทวดา) เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ๑
๗. ตัททิตโดยย้อมีเท่าไร ๑ อะไรบ้าง ๑ เพราะเหตุไรจึงจัดอย่างนั้น ๑ โภสมพิททา (ภิกษุ), ปาปิมา (มาร) ลงบัจจยอะไร ๑ ในตัททิตไหน ๑ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ๑

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง.

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓

ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. ฐานกรณของพยัญชนะวรรคมีดังนี้ คือ

กณโจ คอ เป็นฐาน และสกฎจान ฐานของตน เป็นกรณของพยัญชนะ ก วรรค
 ตาลุ เพदान เป็นฐาน และชีวหามชฌ์ ท่ามกลางลิ้น เป็นกรณของพยัญชนะ จ วรรค
 มุฑธา ศีรช หรือ ปุมเหงือก เป็นฐาน และชีวโทปคค์ ถัดปลายลิ้นเข้ามาเป็นกรณของ
 พยัญชนะ ฎ วรรค

ทนุโต ฟัน เป็นฐาน และชีวหคค์ ปลายลิ้น เป็นกรณของพยัญชนะ ต วรรค
 โอฎโจ रिฝฝปาก เป็นฐาน และสกฎจान ฐานของตน เป็นกรณของพยัญชนะ ป วรรค
 พยัญชนะที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ค ฆ ง, ช ฌ ญ, ฑ ฒ ณ, ท ธ น, และ
 พ ภ ม เป็น โฆสะ ๑

ส่วนพยัญชนะที่ ๑ ที่ ๒ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ข, จ ฉ, ฎ ฐ, ต ถ, และ ป ผ เป็นโอฆสะ ๑

๒. มีลักษณะต่างกันอย่างนี้ คือ อาคโม ได้แก่ การลงพยัญชนะอาคม ๘ ตัว คือ ย ว ม ท น ต ร
 ฬ ในเมื่อมีสระอยู่เบื้องหลัง ตัวอย่างเช่น ยถา-อิท์ เป็น ยถายิทฺ เป็นตัน

ส่วน สญญโค นั้นได้แก่ การซ้อนพยัญชนะ มี ๒ ลักษณะ คือ ซ้อนพยัญชนะที่มีรูปเหมือนกัน
 หนึ่ง ตัวอย่างเช่น อิธ-ปโมหติ เป็น อิธปโมหติ เป็นต้น

ซ้อนหน้าพยัญชนะที่มีรูปไม่เหมือนกันอย่างหนึ่ง ตามหลักการสังโยค คือ
 บรรดาพยัญชนะวรรคทั้งปวง พยัญชนะที่ ๑ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๑ และที่ ๒ ในวรรคของตนได้
 พยัญชนะที่ ๓ ซ้อนหน้าพยัญชนะที่ ๓ และที่ ๔ ในวรรคของตนได้ พยัญชนะที่ ๕
 ซ้อนหน้าพยัญชนะทุกตัวในวรรคของตนได้ เว้นพยัญชนะ คือ ง ซ้อนหน้าพยัญชนะทั้ง ๔
 ในวรรคของตนได้ แต่ซ้อนหน้าตัวเองไม่ได้ ตัวอย่างเช่น จตฺตาริ-จานานิ เป็น จตฺตาริฏฺจานานิ เป็นต้น ๑

ยโถทเก เป็นวิการสระสนธิ ตัดเป็น ยถา-อุทเก เมื่อลบสระหน้าแล้ว วิการสระหลัง คือลบ
 อา ที่ ยถา วิการ อุ ที่ อุทเก เป็น โอ ต่อเป็น ยโถทเก

อาจิณฺณแหมเวตฺ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดเป็น อาจิณฺณ-เอา-เอตฺ
 ระหว่าง อาจิณฺณ-เอา ถ้าสระอยู่เบื้องปลาย แปลงนิกคหิตเป็น ม ต่อเป็นอาจิณฺณแหม

ระหว่าง อาจิณฺณเมว-เอตํ ถ้าสระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังเป็นรัสสะ มีพยัญชนะสังโยคอยู่
เบื้องหลังกิติ เป็นที่ละกิติ ลบสระหน้า คือ ลบ อ ที่สุดแห่ง อาจิณฺณเมว เสีย ต่อเป็น อาจิณฺณเมวตํ ๑
๓. ได้แก่ศัพท์เหล่านี้ คือ

มน	ใจ	เตช	เตช
อย	เหล็ก	ปย	นํ้านม
อุร	อก	ยส	ยศ
เจต	ใจ	วจ	วาจา
ตป	ความร้อน	วย	ว้ย
ตม	มิด	ลिर	ห้ว ๑

มีวิธีแจกวิภัติเปลี่ยนแปลงจาก อ การันต์อื่น ๆ อยู่ ๕ วิภัติ คือ นา กับ สมาเป็น อา, ส ทั้ง
๒ เป็น โอ, สมี เป็น อิ แล้วลง ส อาคม เป็น สา เป็น โส เป็น สิ เอา อ เป็น โอ ได้บ้าง เหมือนคำ
ว่า ยโส ลุฑธา น มชฺเชยฺย ชนได้แล้ว ซึ่งยกไม่พึงมัวเมา เป็นต้น ๑

เมื่อเข้าสมาสแล้วนิยมเอาสระที่สุตกัณฑ์ของตนเป็น โอ ได้ เหมือนคำว่า มโนคโณ หมู
แห่งมะ อโยมย ของบุคคลทำด้วยเหล็ก เป็นต้น เว้น วจ กัณฑ์ ไม่นิยมเช่นนั้น แต่นิยมเอาสระที่
สุดของตนเป็น อิ เหมือนคำว่า วจิมุมํ วจิทวาริ ฉะนั้น ๑

๔. ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๘ อย่าง ๑ คือ วิภัติ กาล บท วจนะ บุรุษ ชาติ วาจก และปัจจัย ๑
ต้องอาศัยวิภัติ ๑

ปมฺชฺฐิสฺส ประกอบด้วย ป บทหน้า มทุ ชาติ ในความเมา, ความประมาท ลง ย ปัจจัย
แปลง ย กับที่สุดชาติคือ ท เป็น ชฺช ลง อุ อัชชตตนิวิภัติ แปลง อุ เป็น อีสฺ ๑

นิเวสเย ประกอบด้วย นิ บทหน้า วิส ชาติ ในความเข้าไป ลง ญ ปัจจัย ปัจจัยที่เนื่องด้วย
ณ พฤทธิ อี ที่ วิส ชาติ เป็น เอ ลง เอยฺย สัตตมวิภัติ ลง ยุย คงไว้แต่ เอ ๑

๕. คือ ปัจจัยมี ตุน เป็นต้น หมายถึง ปัจจัย ๓ ตัว คือ ตุน ตฺวา ตฺวาน ๑ ในที่เช่นนี้ คือ
ชาติมีอุปสัคคอยู่หน้า นิยมแปลง ตฺวานที่ปัจจัยเป็น ย ตัวอย่างเช่น อาทาย ปทาย เป็นต้น ๑

ในที่ต้องแปลง ย เป็นอย่างอื่นอีก คือ ชาติที่มี ม เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดชาติเป็น
มฺม ตัวอย่างเช่น อาคมม, นิกขมม เป็นต้น ๑

ชาติที่มี ท เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดชาติเป็น ชฺช ตัวอย่างเช่น อุปฺปชฺช,
ปมฺชฺช เป็นต้น ๑

ธาตุที่มี ฐ กับ ภ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ทฐา พก ตัวอย่างเช่น วิทฐา, อารพฐา เป็นต้น ฯ

ธาตุที่มี ฑ เป็นที่สุดอยู่หน้า แปลง ย กับที่สุดธาตุเป็น ฎฑ ตัวอย่างเช่น ปคคยฑ, อารยฑ เป็นต้น ฯ

อตุถกถา ลง อ ปัจจัย เป็นกัมมรูป กัมมสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตุโถ กถียติ เอตยาติ อตุถกถา (วาจา)

หรือเป็นกัตตุรูป กรณสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตถ กถนติ เอตยาติ อตุถกถา (วาจา)

หรือเป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า อตุถกถน อตุถกถา

โกโธ ลง ณ ปัจจัย เป็นภาวรูป ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชฌน โกโธ

หรือเป็นกัตตุรูป กัตตุสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชฌตติ โกโธ (ชโน)

หรือเป็นกัตตุรูป สัมปทานสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า กุชฌตติ ตสสาติ โกโธ (ชโน) ฯ

๖. ต่างกันอย่างนี้ คือ วิเสสนบุพพท กัมมชารยสมาส มีบวิเสสณะอยู่ต้น บทประธานอยู่ข้างหลัง ตัวอย่างเช่น มหนโต ปุริโส มหาปุริโส บุรุษใหญ่ ชตติยา กณฺญา ชตติยกณฺญา นางกษัตริย์ เป็นต้น ฯ

ส่วนวิเสสโนภยบท กัมมชารยสมาส มีบททั้ง ๒ เป็นวิเสสณะ มีบทอื่นเป็นประธาน ตัวอย่างเช่น สิตตฺจ สมฺภูจฺจ สิตตฺสมฺภูจฺจ (จาน์ ที่) ทั้งเย็นทั้งเกลี้ยง, อนโร จ วธิโร จ อนธวธิโร (ปุริโส บุรุษ) ทั้งบอดทั้งหนวก เป็นต้น ฯ

ยถาเวคํ เป็นนิปาทบุพพะกะ อพยยัภาวสมาส ตั้งวิเคราะห์ว่า เวคสฺส ปฏิปภาถิ ยถาเวคํ หรือตั้งวิเคราะห์ว่า โย โย เวโค ยถาเวคํ ฯ

อุปฺปนฺนพลวโกธา (เทวตา) เป็นจตุตถิพหุพพิทิสมาส มีวิเสสณะ บุพพท กัมมชารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับดังนี้

วิ. บุพ. กัม. วิ. พลวา โกโธ พลวโกโธ

หรือ วิ. พลวา จ โส โกโธ จาติ พลวโกโธ

จ. พหุพ. วิ. อุปฺปนฺโน พลวโกโธ ยสุสา सा อุปฺปนฺนพลวโกธา (เทวตา) ฯ

๗. มี ๓ อย่าง ฯ คือ สามัญญัตถิต ภาวตถิต และอพยตถิต ฯ เพราะจัดตามลักษณะของตถิต นั้น ๆ กล่าวคือ

สามัญญัตถิต เป็นตถิตสามัญใช้ลงแทนศัพท์ได้ทั่วไป ทั้งที่เป็นนามนาม คุณนาม และกิริยา ฯ

ภาวตัทฺถิตฺตํ ใช้ปัจจัยลงแทนได้เฉพาะ ภาว คัพฺพ์อย่างเดียว ฯ

อํพยตฺถิตฺตํ ใช้ปัจจัยลงแทน ปการ คัพฺพ์ หลังสัพพนาม แล้วสำเร็จรูป เป็นอํพยคัพฺพ์ แจกด้วยวิภตฺติทั้ง ๗ ไม่ได้ ฯ

โกสมพิกา ลง ฦิก ปัจจัย ในตรตยาทิตฺถิตฺตํ ตั้งวิเคราะห์ว่า โกสมพियํ วสนตฺติโกสมพิกา (ภิกขุ) ฯ

ปาปีมา ลง อิมนตุ ปัจจัย ในตทสฺสตถิตฺถิตฺตํ ตามนัยแห่งสัททนต์ติ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปาปี อสฺส อตฺถิตฺติ ปาปีมา (มาโร) ฯ